

Elif Şafak: “Çok erken ‘yaşlı’ ilan ediyoruz kendimizi...”

Nihal Düzel

Ü

nlü yazar Elif Şafak çiçeği burnunda bir ane şimdilerde. Kamuoyu onun eserlerini ve siyasi, politik yönlerini tartışa dursun biz Elif Şafak'ı farklı bir açıdan tanımaya çalıştık; gitmelerin yazarına, gittiği yerlerde gördüğü sağlık anlayışını sorduk ve tabii anneliği ...

Nihal Düzel: Kısa bir süre önce anne oldunuz. Hamilelik süreciniz nasıl geçti?

Baş kısmı biraz zor geçti. Sonra aylar

ilerledikçe hem bedenen hem ruhen daha kolay, daha keyifli bir hamilelik süreci geliştirdi. Zordan kolaya doğru...

ND: Elif Şafak nasıl bir anne olacak? Yavaş yavaş belli olmaya başladı mı?

Zaman gösterecek elbette bunu. Ama en azından beni düşündüren, etrafımda gözlemlediğim hataları yapmamaya çalışacağım. İnsan ilişkilerinde beni en çok rahatsız eden şey tahakküm. İster anne kız, ister karı koca arasında olsun tahakkümün insanları körelttiğine inanıyorum. Aslolan karşındaki insanı senden ayrı ve bağımsız bir birey olarak

görmek. Ben kızımın arkadaşı olabilmek istiyorum.

ND: Sizinle ülke ülke, şehir şehir dolaşmış, dolaşan kelimeler... Kelimeleriniz küçük kızınız Zelda'yı kiskanacaklar mı dersiniz, yoksa uyumlu bir ittifak mı çıkacak ortaya?

Her kadın yazarın yaşadığı bir i kilem, bir gerilim var annelik ile yazarlık arasında. Bu ikisi zaman zaman çatışır, çünkü öncelikleri çok farklı. Yazarlık son derece bencilce bir uğraş annelik ise tam tersi, bakalım nasıl dengeleyebileceğim ben de merakla bekliyo-

rum. Ama erkek yazarların geçmediği bir zorluk bu.

ND: Kelimeler demişken, öyle ağırlar vardır ki, bazen onları anlatmak için doğru kelimeleri bulmakta zorlanırsınız. Sizin de doktor karşısında kelimelerin kifayetsiz kaldığı anlarınız oldu mu? Kelimelerinizin sizi hiç yalnız bıraktıkları oldu mu? (Onlarla çok sıkı dost olmanıza rağmen)

Elbette, oldu. İlla da ağır odaklı değil, daha geniş anlamda, öyle anlarım oldu ki iyi ve işinin ehli bir doktor karşısında çocuk gibi küçüldüğümü, sığındığımı yardım ve şefkat beklediğimi hissettiğim anlar oldu. Bence pek çoğumuz benzer anlar yaşıyoruz doktorlarımızla, hem fiziksel hem ruhsal hastalıklarımızda.

Hani Mevlana bir gün kendi vücudundan özür diler, onu bu kadar yıpratmıştı yorduğu için. Hepimizin aslında kendi bedenlerimizden özür dilememiz gerekiyor.

ND: Virginia Woolf "Hastalık" adlı makalesinde hastalığın edebiyatta çok az yer aldığını oysa müthiş bir kaynak olabileceğini belirtiyor, siz ne dersiniz?

Katılıyorum. Edebiyat için sanat için muazzam bir kaynak hastalık. Aslında insanı bedeninin sınırları ve sınırsızlığı üzerine düşünmeye zorluyor. Proust bunu en iyi anlatan yazarlardan. Ona göre bir "acı veren fikirler" var bir de "acı vermeyen fikirler". En büyük yapıtların acı veren fikirlerden doğacağına inanıyor.

ND: Biyografinize baktığımızda en dikkati çeken şeyin sizin bu zamana kadar ciddi bir göçebe oluşunuz. Siz de zaten her fırsatta yazarlığınızın göçebeliğinizden beslendiğini vurguluyorsunuz. Göçer hayatınızın kaleminizi çok iyi beslediği aşikar. Peki bu göçerlik sağlığını nasıl etkiledi? Değişik ülkeler, iklimler, kültürler...

Dönüp baktığımda pek keyifli bir çocukluk göremiyorum açıkçası. Hüzünlü geliyor bana kendi çocukluğum. Bir kere çok yalnızdım çocukken, çok da içine kapalı. Kitapların dünyasını keşfettikten sonra kendi hayalgücüme çekildim tamamen. Çok fazla bölünmüşlük var, anne baba ayrı, ben annemle oradan oraya gidiyorum, bir dönem anneyimle kalıyorum, "emanet" çocuk olarak. Sonra yurtdışında yalnızlığa bir de kültürel yabancılik ekleniyor. Benim çok taşkın mutluluklarım yok. Galiba ben hayatı hep "şimdiki zaman" olarak yaşadım. Geçmişle şu anı, tutan hiçbir şey yoktu. Tek zamkım, yazı oldu. Hangi ülkeye gidersem gideyim, sadece onu beraberimde götürebiliyordum. Sadece o bana süreklilik duygusu veriyordu. Köksüzlük, göçebelik bunlardı beni tanımlayan şeylerdi... Hiçbir za-

man düzenli devamlı bir aile ortamım olmadı. Bunun yararlarını da gördüm zararlarını da.

Farklı kültürlerle yoğrulmak beni daha arafta kıldı aslında. Bu hem iyi hem de zor bir konum. Araf hallerini anlatmak zordur o hallere yabancı olanlara. Kategorilerin bu kadar keskin olduğu yapılarda bilhassa araf en zor yerdir çünkü hudut bulandırır.

ND: Sağlık ilk bakışta insanlara çok teknik bir konu gibi gelse de, aslında onun da bir kültürü var. Bizim toplumumuzu sağlık kültürü açısından değerlendirebilir misiniz, bu yönde gözlemlerinizi, yazar olarak saptamalarınızı oldu mu hiç?

Sağlığın da kültürü var, elbette. Ayrıca tıp tarihi, sağlık kültürü tarihi bir memleketin kültürel ve sosyal yapısını tahlil etmek, anlamak için eşsiz bir hazine olabilir. Bizde ne yazık ki bu anlamda çalışmalar daha az. Ben bizim toplumumuzda "erken yaşlanmak" gibi bir kültürel rahatsızlıktan muzdarip olduğumu düşünüyorum. Çok erken "yaşlı" ilan ediyoruz kendimizi, yaşlılığı illa ki pasiflik olarak algılıyoruz. Hayat çemberini ve yaşam evrelerini Batıdan farklı ve daha kısaltarak tanımlıyoruz ki bu tamamen kültürel bir durum.

ND: Bugüne kadar pek çok ülkede yaşadınız, bulundunuz. Bu farklı kültürlerde sağlık kültürü de çok farklılık gösteriyor mu? Bizim sağlık kültürümüzle kıyasladığınız da tespitleriniz neler olurdu?

Pek çok gözlemim var böyle, romanlarımda da yansıyan sızan gözlemler bunlar. Mesela Avrupa'da giyinme tarzlarına bakarak Türk işçilerinin çocuklarını ya da bebeklerini hemen Avrupalı çocuklardan ayırt edebilirsiniz. Bizim bebekler hep daha lahana gibi sarılır, aynı soğukta Hollandalı bir bebeğin sadece kafası ve ayakları sıkı tutulmuştur o kadar. Hastalıkla baş etme yöntemlerimiz de farklı, ne yazık ki bizde aynı hastalığı paylaşan insanların bir araya gelip dertlerini konuşabilecekleri tecrübelerini paylaşabilecekleri sivil toplum temelli gruplar, workshoplar çok çok az. Bunların artmasını önemli buluyorum. Kanser hastalarının böyle bir araya gelerek oluşturdukları nice grup var, Amerika'da ve Avrupa'da.

ND: Bir ülke var ki, düşünün bir tarafta ilkokul çocuklarının ellerinde son model cep telefonları, bilgisayarlar, ciddi bir teknoloji... diğer tarafta vücuduna doğum kontrolü için takılmış spiral cihazını devletin dinleme cihazı sanan yetişkin kadınlar... Bu çelişkiyi nasıl yorumlarsınız? Teknolojiye hem bu kadar yakın hem de bu kadar uzak olunabilir mi? Ya da teknoloji o kadar hızlı geliyor ki,

bazılarımız ona yetişemeyince gerçeklik duygumuzu mu kaybediyoruz?

Türkiye'de beni en çok düşündüren noktalardan birisi gelir dağılımındaki ve hayat seviyelerindeki bu uçurum. Bir standart olmaması, ara kademenin bu kadar incecik olması, gelişmişlikle gelişmemişliğin içiçeliği..

ND: Kaliteli bir sağlık hizmeti talebi hepimizin hakkı; Yazar ve anne olarak Türkiye'deki sağlık hizmetlerine bakışınız nasıldır? Özellikle AB'ye giriş sürecinde yaşanan yeni uygulamaları (gözleyebildiyseniz) nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'de sağlık hizmetlerinin Avrupa standartlarına gelebilmesi için önemli bir tartışma başladı. Özel sektörde epey bir dinamizm var, hastanelerin sayısı ve kalitesi arttıkça kamu sektörü de kendisini yenileme ihtiyacı duyuyor. Bu gelişmeler sevindirici olmakla beraber son tahlilde hep aynı açmazla tosluyoruz. Parası ve konumu olanlar için müthiş bir sağlık hizmeti var Türkiye'de, ama geri kalan kesim için bu geçerli değil. Standartı sağlamak ve tüm topluma eşitçe yayabilmek durumundayız.

ND: 14 Mart Tıp Bayramı, 12 Mayıs Hemşireler günü, 14 Mayıs Eczacılar günü, yani dergimizin bu sayısı sağlık personelinin önemli günlerine rastlıyor. Türkiye de sağlık personelinin konumu, bunların hizmet talep eden bir göz olarak sizin tarafınızdan algılanışı nasıldır?

Küçük bir itirafta bulunayım, ben zaten doktorlara hep "insanüstü" yaratıklar olarak bakmışımdır. İnsan bedeni muhteşem bir emanet. Bu emanetin dilini bilen ve konuşan, yardımına koşan insanlar da insanötesi benim gözümde. Sağlık personelinin yaşamı, çektiği zahmet, verdiği emek, herhalde başka bir şeyle ölçülemez karşılaştırılmaz. Bilhassa kamu sektöründe çalışanların bu kadar az paraya bu kadar çok emek sarf etmelerinden üzüntü duyuyorum.